

**KONINKLIJKE
VERENIGING
TER BEOEFENING
VAN DE
KRIJGSWETENSCHAP**

OPGERICHT 6 MEI 1865

Ereleden

Z.K.H. de Prins der Nederlanden

Z.E. Luitenant-Generaal b.d.
M. R. H. Calmeyer

Generaal-Majoor b.d.
E. R. d'Engelbronner

Z.E. Luitenant-Generaal
J. P. Verheijen

Bestuur

Voorzitter

G. J. Folmer, bgen art

Vice-voorzitter

A. T. M. Oonincx, cdre KLu b.d.

Leden

G. C. Berkhof, lgen gn
P. W. Gorissen, lkol art
A. G. C. Kok, kol marns b.d.
W. C. Mabesoone, ktz
H. T. F. M. Mallant, kol marns
F. J. Roelofs, kol KLu
jhr. mr. J. P. de Savornin Lohman

Redacteur

J. C. A. C. de Vogel, bgen inf
p/a Hogere Krijgsschool
v.d. Burchlaan 31
2597 PC Den Haag

Secretaris

W. F. Anthonijsz, lkol cav
Denijsstraat 135
2551 HJ Den Haag

Penningmeester

J. R. Karssing, lkol cav
Dotterbloem 7
2317 LS Leiden
Girorekening 7 88 28

Ledenadministratie

J. J. M. Nijman
Karel Doormanlaan 274
2283 BB Rijswijk
Tel. 070-947836

WARS IN CATHEDRA

NOVEMBER 1988

**MEDEDELINGEN
VAN HET BESTUUR**

Cadettenprijs

In 1983 werd door het toenmalig bestuur besloten tot het instellen van een zgn. „cadettenprijs“ voor de beste afstudeerscriptie. Het doel van deze prijs is het stimuleren van jonge collega's tot het doen van militair wetenschappelijke studie, met daarbij de hoop en verwachting, dat dit ook na het verlaten van de KMA zou worden voortgezet.

Na een uitgebreide voorselectie werd besloten dit jaar de prijs toe te kennen aan C. F. BUSSCHER, tweede luitenant der genie, voor zijn afstudeerscriptie „grondankers voor militair gebruik“. In deze studie wordt niet alleen een aantal verschillende grondankers op hun technische merites onderzocht, maar worden ook toepassingsmogelijkheden in het moderne tactische optreden aangegeven. Bovendien wordt een beschouwing gewijd aan de operationele en logistieke consequenties van een eventuele invoering ervan.

Het bestuur prijst zich gelukkig dat de wnd voorzitter, brigadegeneraal J. C. A. C. de Vogel, in de gelegenheid werd gesteld deze prijs te mogen uitreiken, onmiddellijk aansluitend op de officiële bul-uitreiking op de KMA op 30 juni 1988.

Enquête

Bijeenkomsten en vergaderingen van de vereniging worden met wisselende belangstelling bezocht. Het oordeel van de leden hierop en op de publikaties is nauwelijks bekend bij het bestuur. Ter ondersteuning van de activiteitenplanning vragen wij u enkele minuten vrij te maken om bijgaande enquête in te vullen.

Na invulling kunt u het enquêteformulier verwijderen, dichtvouwen en retourneren aan onderstaand adres. De uitslag van de enquête wordt t.z.t. gepubliceerd in het inlegkatern in de Militaire Spectator. Bij voorbaat onze hartelijke dank.

Adres: Hogere Krijgsschool
t.a.v. Lkol P. W. Gorissen
Frederikkazerne
Postbus 90.701
2509 LS 's-Gravenhage

Civiele verdediging van oorlogsvoorbereiding naar crisisbeheersing

Op 22 september 1988 werd door Clingendael in samenwerking met de Staf Civiele Verdediging een actualiteiten-seminar georganiseerd, waarbij ook de leden van onze vereniging welkom waren.

De titel van het seminar suggereert een metamorfose in de werkzaamheden voor de civiele verdediging. Door het ontbreken van de meeste uitgesproken teksten, blijft deze bijdrage beperkt tot een persoonlijke impressie.

In zijn lezing ging de Chef van de Staf Civiele Verdediging (CV) in op de problemen m.b.t. de organisatie van de CV. De ons bekende situatie „voorbereiden op iets waarvan iedereen hoopt dat het nooit zover komt” is ook voor de CV de kern van het probleem. Derhalve is het vinden van begrip bij andere instanties een moeizaam proces. Daarentegen kwam prof. dr. Rosenthal tot de conclusie dat opleiden en oefenen bitter noodzakelijk zijn.

Het verder aandragen van oplossingen kwam eigenlijk niet goed tot uiting, ook niet in de voordracht met betrekking tot de herziening van noodwetgeving. Zelfs het verschijnsel „ramp” blijft ondanks de wetgeving een moeilijk te omschrijven begrip. Uit de dagelijkse praktijk van de rampenbestrijding krijgt men de indruk dat dit in ieder geval goed georganiseerd is inclusief de relatie met het Korps Mobiele Colonnas.

De te gedetailleerde behandeling van de kwetsbaarheidsanalyses voor elektriciteitsvoorzieningen en gasvoorziening geven een extra dimensie aan de problemen van de CV. En zoals eerder door mij is geconstateerd blijft onduidelijkheid bestaan wie het totaaloverzicht heeft voor onze energievoorzieningen.

Het geheel wordt nog gecompliceerder als we de kwetsbaarheidsanalyse van computergestuurde systemen in de beschouwing betrekken.

In ieder geval was het een seminar waarbij zowel van civiele als militaire zijde veel belangstelling was. Indien men naar het seminar ging met het idee dat er problemen zouden worden opgelost, kwam men bekocht uit. Men komt na dit seminar eerder tot de conclusie dat er nog vele problemen zijn op te lossen, maar vergeleken met de beginjaren 80 zijn er toch wel positieve ontwikkelingen te signaleren. Dus toch een nuttige dag, die goed georganiseerd was.

Gezegd moet worden dat de dagvoorzitter uitblonk in het uitspreken van verbindende teksten. Jammer genoeg bleef de discussie beperkt tot het stellen van een vraag en het verzorgen van een antwoord door het genoemde forumlid, in plaats van een gedachtenwisseling tussen zaal en forum.

Aankondiging

Op 10 november 1988 zal het Instituut Clingendael weder-

om een actualiteitenseminar houden over „internationaal terrorisme” in het Academiegebouw van het Vredespaleis.

Het seminar vangt aan om 10.00 uur en eindigt om 16.35 uur. De prijs is f 25,-, inclusief koffie, thee en een broodjeslunch. U gelieve dit bedrag vooraf over te maken op giro-nummer 1836532 t.n.v. het Instituut Clingendael, onder vermelding „seminar Internationaal terrorisme”.

VOORDRACHT

Op 24 oktober 1988 is voor de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap een voordracht gehouden door luitenant-generaal b.d. G. C. Berkhof met als onderwerp „Hoeveel defensie is genoeg voor de Sovjet-Unie?”

De voordracht is mede gebaseerd op een „summer workshop” van de University of Sussex, waaraan veel militaire en civiele autoriteiten uit Oosteuropese landen deelnamen. Gelet op het onderwerp wordt hier de tekst van de voordracht integraal weergegeven.

Na het aantreden van Michail Gorbatsjov als Secretaris-Generaal lijkt de CPSU een vredesoffensief te hebben ingezet. Geen maand gaat voorbij of de wereld wordt geconfronteerd — pardon verblijd — met een voorstel hoe oorlog uit te bannen. Ook Gorbatsjovs boek 'Perestrojka: Een Nieuwe Visie Voor Mijn Land en de Wereld', staat daar bol van. Dat is trouwens in Nederland een onverbbiddelijke klapper. In minder dan twee jaar zijn daar ruim 200.000 exemplaren van verkocht. Toch kostte het me welhaast olympisch doorzettingsvermogen het uit te lezen. Ik vrees dan ook dat anderen deze marathon niet hebben kunnen voltooien. Vermoedelijk hebben de meesten het bij de eerste ronde opgegeven. Desondanks is men toch duchtig onder de indruk geraakt. Dat blijkt duidelijk uit een recente enquête. Op de vraag wie het meest voor de vrede ijvert — men kon kiezen uit acht namen — antwoordde 55 procent zonder omwegen: Gorbatsjov. President Reagan scoorde bij 18 procent van de ondervraagden, terwijl onze minister Van den Broek daar nog net één punt onderbleef; ook al geen paspoort voor de vrede dus. In tegenstelling tot de reacties van de bevolking, bleef die van de ambtsdragers koel. Die kijken tot nu toe de kat uit de boom. De opperbevelhebber van de NAVO, generaal Galvin, verwoordde vermoedelijk hun gevoelens toen hij zei: „Ik hoor al die voorstellen wel, maar zie niet wat ik hoor”.

Daar zit hem inderdaad de kneep. Tot nu toe is het bij woorden gebleven. Behalve de gefaseerde terugtocht uit Afghanistan, die overigens ten dele is teruggedraaid, zijn er tot nu toe geen concrete zaken waarmee de Sovjetleiders kunnen bewijzen dat het hun menens is. Er is geen vermindering van de troepensterkte waar te nemen, noch is er sprake van een verlaging van het defensiebudget. Juist het omgekeerde is het geval: in 1985 is het officiële budget met ongeveer 2 miljard roebel verhoogd, waardoor het nu op ruim 19 miljard roebel is gekomen; een verhoging van 20 procent.

Kunnen we nu al deze voorstellen als propaganda bestem-

pelen en overgaan tot de orde van de dag? Dat laatste lijkt me niet de aangewezen weg. Juist als het propaganda zou zijn, is het van belang dit duidelijk aan te tonen. Propaganda richt zich per definitie op de bevolking en haar niet weerleggen zou dan ook hoogst onverstandig zijn. Bovendien is het natuurlijk niet onmogelijk dat sommige, of misschien wel alle voorstellen serieus moeten worden genomen. Ook in dit opzicht is het van belang het kaf van het koren te scheiden. Tenslotte heeft de NAVO er in toegestemd met de landen van het Warschaupakt aan de onderhandelings-tafel plaats te nemen en bij onderhandelen is het essentieel niet alleen de voorstellen van de wederpartij te horen, maar ook hun verborgen agenda te doorgronden.

In mijn inleiding kan ik niet alle aspecten onder de loep nemen. Ik zal me daarom beperken tot de belangrijkste, namelijk de strijdkrachten en *perestrojka* en het 'nieuwe denken' in de Sovjetunie dat, volgens woordvoerders daar, uiteindelijk gestalte moet krijgen in een 'defensieve militaire doctrine' en een 'redelijk voldoende defensie'. Ik zal me hierbij zoveel mogelijk baseren op wat Sovjetdeskundigen zeggen en schrijven.

Mijn voordracht is als volgt ingedeeld:

- * Inleiding
- * *Perestrojka* en de Sovjetstrijdkrachten
- * De militaire doctrine en militaire strategie
- * De determinanten van de militaire strategie
- * Veranderingen in de militaire doctrine
- * Een defensieve militaire doctrine?
- * Een redelijk voldoende defensie?
- * Slot

De Sovjetstrijdkrachten en *Perestrojka*

Tot voor kort werd er in de militaire vakbladen weinig over *perestrojka* geschreven. Het belang de economie te versterken en vooral de op sommige gebieden bestaande technologische achterstand met het Westen in te lopen, werd zeker onderkend, maar werd kennelijk geen aanleiding gevonden daar binnen het militaire apparaat iets aan te doen. Dat veranderde toen op 30 mei 1987 Generaal Dimitrii Yazov tot minister van defensie werd benoemd. Hij volgde de bejaarde Maarschalk Sokolov op, die — met vele anderen — na de landing van de sportvlieger Rust op het Rode Plein, de laan werd uitgestuurd. Deze benoeming, over het hoofd heen van hoger in rang zijnde officieren, was kennelijk mede bedoeld als een signaal aan het militaire apparaat de 'herstructurering' wat serieuzer te nemen. Yazov, die een zeer goede staat van dienst heeft, had vóór zijn aantreden een aantal artikelen geschreven over de noodzaak van een betere opleiding, een effectiever leiderschap en een verhoging van de discipline; zaken die ook deel van Gorbatsjovs *perestrojka* uitmaken. De artikelen die sindsdien zijn verschenen, weerspiegelen deze punten. Ze gaan onder meer over:

- * De noodzaak voor officieren dichter bij hun onderofficieren en manschappen te staan, hun sterke en zwakke punten te kennen en door een persoonlijk voorbeeld de discipline en het moreel van de eenheid te versterken.
- * Stiptheid van optreden, waarbij wordt benadrukt dat officieren goede managers moeten zijn, met een drang tot ver-

nieuwing, die constant waken voor verspilling en beschadiging van materieel.

* Persoonlijke verantwoordelijkheid, waarbij wordt gewezen op het belang goede en duidelijke orders te geven en ook de verantwoordelijkheid te nemen als de zaken onverhoopt mislopen.

Daarnaast heeft *militaire perestrojka* ook een organisatorische kant. Het gaat hier om de oprichting van eenheden die bij een mobilisatie sneller op sterkte kunnen worden gebacht, zich rapper kunnen verplaatsen en effectiever en verrassender kunnen optreden. Zo wordt meer dan vroeger het accent gelegd op Spetsnaz eenheden, operationele manoeevregroepen, luchtaanvalsbrigades en onafhankelijk opererende zelfstandige legerkorpsen. De grotere interesse voor dit soort speciale eenheden blijkt ook uit de personeelsswisselingen in de top van het militaire apparaat. Een goed voorbeeld is de benoeming van Legergeneraal Dimitrii Soechoroekov, eerder commandant van de luchtingseenheden, als Chef Personeelszaken, de post die daarvoor door Generaal Yazov werd bekleed. Ook officieren die in Afghanistan met speciale operaties waren belast, maken soms een komeetachtige promotie. Een sprekend voorbeeld is de 'Held van de Sovjetunie' V. E. Pavlov. Als helicoptervlieger was Pavlov in Afghanistan belast met het invliegen en oppikken van Spetsnaz eenheden. Daarna kreeg hij in 1984 het commando over een luchtaanvalsbrigade in de GSFG en is hij sinds vorig jaar belast met de leiding van de luchstrijdkrachten van het Karpatische Militaire District.

Militaire Perestrojka gaat daarom niet zozeer om een verandering van de strategie of de omvang van de strijdkrachten, maar om een vergroting van de effectiviteit ervan. Het doel is duidelijk: een *leaner and meaner military machine*. Dat heeft met propaganda niets te maken, het is zuiver voor binnenlands gebruik. In contacten met Westerse deskundigen wordt dit onderwerp niet aangeroerd. Men zwijgt als er naar wordt gevraagd. Voor ons onderwerp is het echter relevant omdat het de noodzaak onderstreept bij onderhandelingen juist met deze eenheden rekening te houden. Zou dat onvoldoende gebeuren, dan kunnen we voor verrassingen komen te staan. Globale berekeningen tonen namelijk aan dat vier zelfstandige legerkorpsen (er zijn er nu twee) de gevechtskracht hebben van 8 à 10 divisies. Normaal hebben de legerkorpsen een sterkte van ruim 20.000 man, de rest is mobilisabel. De eenheid kan echter binnen twee dagen volledig op sterkte worden gebracht. Anders gezegd, de Sovjetunie kan zonder bezwaar bij de onderhandelingen een aantal divisies 'inleveren' zonder daarbij aan gevechtskracht in te boeten.

De Militaire Doctrine en Militaire Strategie

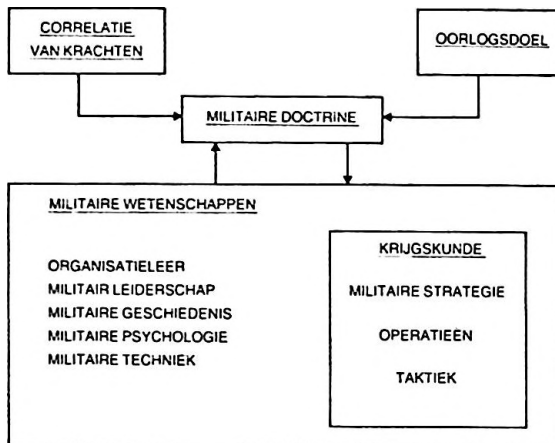
Strategische begrippen zijn in de Sovjetunie nauwgezet omschreven dan in het Westen het geval is. Zo zal men in het NAVO-woordenboek AAP-6 tevergeefs zoeken naar een definitie van het begrip strategie. Dit is ondenkbaar in de Sovjetunie. Centraal staat daar het begrip 'militaire doctrine': de door de politieke leiding geformuleerde 'wetenschappelijke' inzichten over een toekomstige oorlog en de taak van de strijdkrachten daarin. Deze is niet alleen bepalend voor de te volgen militaire strategie, maar is ook richt-

snoer voor de civiele verdediging en de defensieproductie-ministeries. Zij regelt voorts de indoctrinatie van de bevolking, de mobilisatie en de omschakeling van de economie in geval van oorlog. Tot nu toe werd uitgegaan van een offensieve militaire doctrine. Zo vermeldt 'Het Handboek voor Officieren':

„De militaire doctrine van de Sovjetunie heeft een offensief karakter. De offensieve aard van onze doctrine heeft echter niets gemeen met de agressiviteit en de roofzuchtige tendensen van de militaire doctrine van de USA en hun bondgenoten. Die is een weerspiegeling van de misdadige doelstellingen van de heersende klasse van deze landen.”

De militaire strategie is het belangrijkste onderdeel van de krijgskunde, die op haar beurt weer deel uitmaakt van de militaire wetenschappen.

De samenhang is hierbij als volgt:

Het is van belang te beseffen dat een militaire doctrine geen eeuwigheidswaarde heeft. Ze moet worden veranderd als door het Politburo het oorlogsdoel wordt gewijzigd, of als men daar van mening is dat een belangrijke verandering is opgetreden in de correlatie van krachten. Deze omvat overigens meer dan wat we in het Westen de 'militaire balans' noemen. Zo maken daar ook de verhouding van de 'progressieve' en 'imperialistische' krachten deel van uit, evenals de heersende verhoudingen in de economie. De militaire doctrine kan echter ook worden gewijzigd als ontwikkelingen in de militaire technologie dit noodzakelijk maken. Belangrijk is ook te weten dat in oorlogstijd de militaire doctrine niet meer op de voorgrond staat. „Oorlog of gewapende conflicten worden beheerst door strategie, niet door doctrine”, aldus het eerder genoemde 'Handboek voor Officieren'. Onderhandelen over militaire doctrines, zoals door Gorbatsjov voorgesteld, heeft daarom niet veel zin. Beter zou het zijn geweest over strategieën te praten, want die zijn bepalend voor de aard en omvang van de strijdkrachten, alsmede voor de opstelling ervan.

De Determinanten van de Militaire Strategie

Een militaire strategie komt niet uit de lucht vallen. Ze vormt een afspiegeling van de maatschappij die haar voortbrengt en van de omgeving waarin ze gestalte krijgt. Een strategie omvat dan ook elementen die gedurende lange tijd con-

stant blijven en variabelen die na verloop van tijd worden aangepast.

Factoren die van oudsher van grote invloed zijn geweest op de strategie van Rusland — en dus nu ook op die van de Sovjetunie — zijn de geografische en klimatologische omstandigheden. Vooral de immense grootte van het land, de vlakke ervan en het ontbreken van natuurlijke hindernissen op de meest waarschijnlijke invasieroutes hebben daar hun stempel op gedrukt. Die grootte is, zeker voor degenen die, zoals wij, naar verhouding op een postzegel leven, eigenlijk niet voorstelbaar. Toch een poging. Het land strekt zich uit over elf tijdzones, heeft 20.619 km lange landsgrenzen en een 46.670 km lange, veelal ijzige kust. Vreemd genoeg kan zo'n kolossus zich maar moeilijk verdedigen. Zelfs met massalegers zou slechts een verdediging kunnen worden opgebouwd met ver uiteengelegde steunpunten. Die zou dan ook gemakkelijk kunnen worden doorbroken. Voor Russische veldheren was het daarom van groter belang troepen snel te verplaatsen en hen te concentreren tegenover de grootste dreiging of in het gebied waarin het offensief moest worden ingezet. Door snelle verschuiving van eenheden kon in het gebied waarin de beslissende slag moest worden geslagen een duidelijk overwicht op de tegenpartij worden verkregen. Militaire historici wijzen hierbij niet zonder trots op de omcirkeling van de Duitse eenheden bij Stalingrad. Terwijl de krachtsverhouding over het hele front ongeveer 1 op 1 was, wist de *Stavvka* in de sectoren waar het offensief werd ingezet heimelijk troepen te concentreren die een overwicht hadden van ruim 2 op 1. Dit vereist *maskirova*, en dat is meer dan camouflage.

Ook in het nucleaire tijdperk beïnvloeden geografische omstandigheden de strategie. Zo is slechts ruim 10 procent van het oppervlak ontgonnen. De bevolking leeft dan ook vooral in een aantal concentratiegebieden. Dat maakt luchtverdediging een erg moeilijke opgave. De 520.000 man van de *Voyska PVO*, de nationale luchtverdediging, zijn dan ook een noodzaak. Vermoedelijk zijn ze zelfs minder effectief dan de ongeveer 90.000 man tellende luchtverdediging van Noord-Amerika. Anderzijds is het in de vlakke en lege steppe makkelijker om mobiele raketten te laten rondlopen. Dat kost de Verenigde Staten aanzienlijk meer moeite en geld.

Kortom, sinds Peter de Grote hebben we te maken met een land dat, net als het vroegere Pruisen, geen natuurlijke grenzen heeft. Een land, waarin het gevoel overheerst dat de grens wordt gemarkeerd door het leger. Een land ook dat de neiging heeft veiligheid elders te zoeken, bijvoorbeeld op het grondgebied van de buren. Een land met op dienstplicht gebaseerde massalegers dat zich, ondanks zijn grootte, toch onveilig voelt.

Dit gevoel wordt versterkt door de recente geschiedenis. Nog immer wordt het verloop van de 'Grote Vaderlandse Oorlog' intens bestudeerd. Men probeert er 'objectieve' lessen uit te trekken die ook nu nog geldig zijn. Een belangrijk onderwerp is hierbij de beginfase van de oorlog. Het feit dat het Rode Leger in 1941 werd verrast is hier natuurlijk niet vreemd aan. De herinnering aan het grote aantal slachtoffers en de verwoesting die er het gevolg van was, hebben de Sovjetmilitairen ervan overtuigd dat het noodzakelijk is een eventueel volgende oorlog op andermans

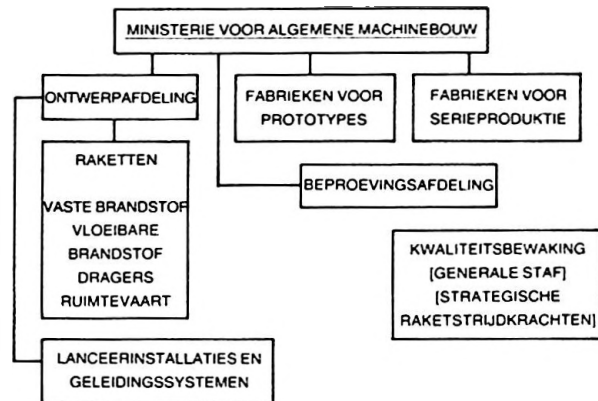
grondgebied uit te vechten. Begrijpelijk, dat wel, maar erg vervelend voor de burens.

Strategie wordt uiteraard ook beïnvloed door technologie. Dit is volgens Sovjetmilitairen één van de belangrijkste variabelen. Sinds (alweer) Peter de Grote hebben de Russen met een mengeling van fascinatie en afgunst naar de ontwikkelingen in de Westerse technologie gekeken. Die ontwikkelingen werden nauwlettend gevolgd en waar nodig overgenomen. Niet om de maatschappij te 'Europeaniseren', maar om haar, met behoud van het eigen karakter, te moderniseren. Dat is nog steeds het geval. Technologie wordt niet klakkeloos gekopieerd, ook niet op militair gebied, maar ingepast in het eigen strategisch raamwerk. Een enkel voorbeeld: toen de Generale Staf omstreeks het midden van de jaren zeventig ervan overtuigd raakte dat het land op het gebied van de onderzeebootbestrijding een significante achterstand had opgelopen, die niet door een grotere inspanning van de eigen R & D viel goed te maken, werden de volgende acties ondernomen:

- * waar mogelijk werden op legale wijze patenten gekocht die betrekking hadden op technologie die bij onderzeebootbestrijding wordt gebruikt;
- * werden sommige componenten, zoals een sonoboei, 'gestolen' door deze bij een NAVO-oefening uit het water te vissen en daarna te kopiëren, inclusief de kleine fabrieksfout die in het exemplaar aanwezig was;
- * werd op clandestiene wijze technologie verworven om onderzeeboten geruisarmer te maken, onder meer door Japanse en Noorse ondernemers grote sommen geld te bieden;
- * werd een nieuwe onderzeeboot ontwikkeld, de DELTA, uitgerust met SS-N-8 raketten met grote dracht, die in staat is onder het poolijs te opereren, daar doorheen te breken en vervolgens raketten te lanceren (hierdoor worden drie van de vier componenten van de Westerse onderzeebootbestrijding geneutraliseerd, namelijk SOSUS — microfoons op het zeebed — bovenwaterschepen met sonars en maritieme patrouillevliegtuigen);
- * werden bij wapenbeheersingsonderhandelingen 'vrijplaatsen' voor raketdragende onderzeeboten voorgesteld.

Dit voorbeeld maakt duidelijk dat het de Generale Staf te doen is om een simpele inhaalmanoeuvre, of het recht-trekken van een 'technologische balans', maar dat alle elementen van een missie worden geanalyseerd en wordt nagegaan hoe de kans op succes kan worden vergroot. Militaire technologie beïnvloedt de strategie in belangrijke mate. Toch is het volgens Sovjetdeskundigen geen doel, maar middel. Deze regel wordt ook door de ontwerpers van militair materieel gehanteerd. Het toepassen van de allerlaatste technische snufjes, zoals vaak in het Westen gebeurt, spreekt hun niet aan. De wapens zijn bovendien toegesneden op gebruik door dienstplichtigen, dat wil zeggen effectief, robuust, betrekkelijk gemakkelijk te bedienen en te onderhouden en bovenal goedkoop. Daardoor bestaat er, vooral in landen van de Derde Wereld, grote belangstelling voor. In feite vormen wapens het belangrijkste industriële produkt waarmee de Sovjetunie op de wereldmarkt met het Westen kan concurreren. Standaardisatie en lage kosten worden ook in de hand gewerkt door het centraal

geleide productiesysteem. Negen ministeries zijn speciaal belast met de productie van militair materieel. Het zijn overigens geen ministeries zoals we die in het Westen kennen, doch veeleer productiesectoren.

Het 'Ministerie voor Algemene Machinebouw' is bijvoorbeeld belast met de fabricage van raketten voor de Strategische Raketstrijdkrachten en dragers voor het civiele ruimtevaartprogramma. Het heeft daartoe de beschikking over ontwerpafdelingen, faciliteiten voor de fabricage en beproeving van prototypes en fabrieken voor de serieproductie van raketten. De kwaliteitscontrole is strikt en staat onder toezicht van officieren van de Generale Staf en van de Strategische Raketstrijdkrachten. Mede hierdoor is de productie efficiënter dan in de civiele machinebouw. Recent heeft Gorbatsjov, in een poging de doelmatigheid van de civiele industrie te verhogen, een aantal managers en kwaliteitscontroleurs van de defensieproductie ministeries naar de civiele sector gestuurd. Ook het Ministerie voor Algemene Machinebouw leverde zijn aandeel. Omdat het bureau van Nadiradize, de ontwerper van de SS-20 en de opvolger daarvan, de SS-28, door het INF-Verdrag een komkommertijd doormaakte, is het zelfs waarschijnlijk dat het ministerie een onevenredig groot aantal mensen moest afstaan. Hoe het ook zij, het experiment liep uit op een ramp. De directeurs en arbeiders van de fabrieken waar de controleurs werden ingezet, kwamen in opstand. Een groot deel van de produkten werd namelijk afgekeurd, waardoor de plancijfers niet werden gehaald en geen premies, een belangrijke looncomponent in de Sovjetunie, meer konden worden uitbetaald. De overplaatsing werd dan ook rap ongedaan gemaakt. De oplossing die daarna is gekozen is eenvoudig. Zo is de Votkinsk fabriek waar de SS-20 werd geproduceerd, nu belast met de fabricage van kinderwagens.

De voordelen van de centraal geleide productie van militair materieel zijn evident. Het stelt de Sovjetunie in staat tegen lage kosten grote aantallen gestandaardiseerde wapens te maken die voor een deel elders kunnen worden afgezet. Mede door de lage soldij, is de prijs voor een eenheid gevechtskracht dan ook goedkoper dan bij de NAVO. Er zijn echter ook nadelen. De nadruk op de militaire sector, in geld, mensen en middelen, maakt dat de civiele industrie het kind van de rekening wordt. Dit wordt nog versterkt door de welhaast paranoïde geheimhouding waarmee militaire

zaken van oudsher worden omgeven. Dit werkt een scherpe scheiding van de civiele en militaire toepassing van de technologie in de hand, hetgeen zich vooral wreekt in de moderne elektronica. De dynamische interactie die zo kenmerkend is voor het Westers systeem, zal men in de Sovjetunie tevergeefs zoeken. De achterstand in deze sector is daarom structureel. Dit heeft op zijn beurt gevolgen voor de economie. In 1982 bedroeg volgens de VN het aandeel van de Sovjetunie in moderne technologie 2,3 procent. Dit was 1/10 punt hoger dan Nederland, maar bleef ver achter bij het Amerikaanse aandeel van 17,8 procent. Militaire wetenschappers in de Sovjetunie wijzen dan ook op de paradox dat een sterke defensie nodig is voor de bescherming van de economie van het land. Het draagt bovendien bij aan die economie en is voorts bepalend voor de positie van het land in de wereld, maar tegelijkertijd vertraagt het de civiele productiecapaciteit en belemmert het de vooruitgang van de technologische vooruitgang in veel sectoren. En dat heeft weer een nadelige invloed op de economie en uiteindelijk ook op de strategie. Naast geografie, geschiedenis, technologie en economie zijn nog talrijke andere factoren bepalend voor de te kiezen strategie, bijvoorbeeld de aanwezigheid van natuurlijke hulpbronnen, de sociale cohesie van de bevolking, demografische ontwikkelingen, de regeringsvorm en de ideologie. In dit bestek kan ik daarop niet nader ingaan.

Samenvattend kan echter worden gezegd dat de strategie van de Sovjetunie van oudsher offensief van aard is. Dit wordt bepaald door de grootte van het land en wordt versterkt door herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog. De grootte van het land maakt ook staande massalegers noodzakelijk, alsmede omvangrijke mobilisabele reserves.

Veranderingen in de Militaire Doctrine van de Sovjetunie

Zoals gezegd, is de militaire doctrine aan verandering onderhevig. Na de Tweede Wereldoorlog veranderde er aanvankelijk weinig aan deze doctrine. De operaties van de Fronten bleven in het centrum van de belangstelling staan en de strategie was duidelijk geënt op de ervaringen die het Rode Leger in de laatste fase van de oorlog had opgedaan. Vooral de oorlog tegen Japan, waar de Fronten in snel wisselende strategische richtingen waren ingezet en waar de nadruk had gelegen op mobiele operaties, speelde in dit verband een grote rol. Kernwapens werden van ondergeschikt belang geacht. In september 1946 verklaarde Stalin in *Pravda*: „dat kernwapens alleen geschikt zijn om mensen met zwakke zenuwen de stuipen op het lijf te jagen“. Alhoewel zo'n uitspraak misschien is terug te voeren op *maskirova*, is het ook mogelijk dat de Generale Staf inderdaad deze mening was toegedaan. Het Amerikaanse arsenaal was klein en het is dan ook de vraag of kernwapeninzet de Sovjetunie tot capitulatie had kunnen dwingen. Deze stelling werd echter onhoudbaar toen de NAVO in 1957 besloot niet langer te streven naar een legeromvang van 90 divisies, zoals in 1952 in Lissabon was afgesproken, maar zich in de plaats daarvan ging concentreren op de kernbepapening. De NAVO schiep hierdoor *een evenwicht van onevenwichtigheden*, waarbij het overwicht op het gebied van de kernwapens een compensatie vormde

voor het gebrek aan conventionele gevechtskracht. Voor de politieke en militaire leiders van de Sovjetunie betekende dit een *revolutie in de krijgskunde*. Na een langdurig en intens debat besloot Chroesjtsjov begin 1960 tot een nieuwe militaire doctrine. De nadruk werd hierbij vooral gelegd op de kernwapens met een intercontinentale dracht. De *Strategische Raketstrijdkrachten*, enkele maanden daarvoor tot zelfstandig krijgsmachtdeel verheven, vormden dan ook de hoeksteen van de nieuwe doctrine. Volgens Maarschalk Sokolovskii, wiens boek *Militaire Strategie* in 1962 in het Westen grote aandacht trok, moesten de *Strategische Raketstrijdkrachten* de belangrijkste strategische taken zelfstandig kunnen uitvoeren. Het ging hier om: „de vernietiging van de kernwapeninzetmiddelen van de agressor — de basis van zijn militaire macht —, de vernietiging van zijn belangrijkste militaire formaties en de destructie van alle overige van vitaal belang zijnde doelen.“ Om geld vrij te maken voor de militaire reorganisaties en voor de door hem voorziene economische hervormingen, werd de landmacht door Chroesjtsjov drastisch ingekrompen. Het aantal divisies werd van 175 tot 136 teruggebracht en 70.000 oudere officieren werden naar huis gestuurd. Dat in die kringen verzet rees tegen deze 'eenzijdige nucleaire militaire doctrine', zal geen verwondering wekken. Ook werden vraagtekens geplaatst bij de taak van de *Strategische Raketstrijdkrachten*. De kritiek groeide toen president Kennedy in het begin van de jaren zestig zijn plannen voor de Amerikaanse kernmacht bekend maakte. Die voorzagen in de opstelling in silo's van 1000 Minutemanraketten en de bouw van 41 onderzeeboten met in totaal 656 Polarisraketten. Duidelijk was dat de *Strategische Raketstrijdkrachten* hun belangrijkste taak, de uitschakeling van de Amerikaanse kernmacht, met geen mogelijkheid konden uitvoeren. In een desperate poging het tij te keren, probeerde Chroesjtsjov in 1962 heimelijk middellangeafstands raketten op Cuba te stationeren. Toen deze *coup de main* mislukte, groeide de weerstand, vooral in legerkringen. Pogingen deze kritiek in de kiem te smoren door de landmacht de status van zelfstandig krijgsmachtdeel te ontnemen, een besluit zonder precedent in de Sovjetrussische geschiedenis, maakte de zaak alleen maar erger. In ieder geval was het één van de redenen waarom hij in 1964 de laan werd uitgestuurd.

Na zijn vertrek werd het roer drastisch omgegooid. De landmacht herkreeg haar status en het aantal divisies werd geleidelijk uitgebreid tot meer dan 200, een groei van meer dan 30 procent in 15 jaar. Dit deed overigens geen afbreuk aan de plannen voor de versterking van de *Strategische Raketstrijdkrachten*. Tussen 1964 en 1980 steeg het aantal intercontinentale raketten van 325 tot 2240, een spectaculaire groei van bijna 700 procent. Wapenbeheersing had hierop geen merkbare invloed. In 1980 was het arsenaal groter dan door de CIA in 1972 was aangenomen dat het zou zijn als er geen SALT-Verdrag zou worden gesloten. Ondanks deze groei, werd de taak van de kernmacht aangepast. In de in het midden van de jaren zestig door Breznev geformuleerde doctrine kregen de *Strategische Raketstrijdkrachten* tot taak bij een eventueel conflict de Amerikanen te ontmoedigen voor de verdediging van West-Europa kernwapens in te zetten. In een *Blitzkrieg* offensief

moest de NAVO worden overrompeld en tot overgave worden gedwongen voordat de lont naar het nucleaire kruivak zou zijn opgebrand. We kunnen dan ook spreken over een offensieve, in essentie conventionele militaire doctrine. Dat de organisatie van de strijdkrachten hieraan is aangepast spreekt voor zich. De Fronten zijn ingesteld op snelle omcirkelingsoperaties, waarbij de Spetsnaz eenheden, de operationele manoeuvre groepen en de luchtaanvalsbrigades ervan, operaties uitvoeren achter de linies. Tegelijkertijd worden belangrijke doelen in het achterland aangevalen door Spetsnaz brigades, conventionele raketten en andere stand-off wapens en vliegtuigen. Deze operationeel/strategische luchtoperatie is in de plaats gekomen van de initial nuclear strike die door Chroesjtsjov voor de Strategische Raketstrijdkrachten was voorzien. In een in 1983 verschenen boek wordt dan ook geconcludeerd:

„Moderne concepten voor een niet-nucleaire oorlog zijn afgestemd op het bereiken van strategische resultaten met conventionele middelen, waarbij tevens middelen achter de hand worden gehouden voor het afslaan van een nucleaire aanval.”

De Sovjetunie op Weg naar een Defensieve Militaire Doctrine?

Welke motieven zou Gorbatsjov kunnen hebben om van deze offensieve militaire doctrine af te stappen? Ik moet zeggen dat hij daar erg onduidelijk over is. Zeker, de deplorabele toestand van de economie speelt wel een zekere rol, maar belangrijker is naar zijn zeggen: „een wereld zonder oorlog, bewapeningswedloop, kernwapens en geweld.” Zo'n uitspraak heeft, met permissie, met glasnost niets te maken, die kan als pure propaganda worden afgedaan. In de anarchie van de betrekkingen tussen staten speelt macht nog immer een rol en juist in de Sovjetunie wordt beseft dat het aanzien van het land vooral op militaire macht berust. De uitspraak is dan ook even geloofwaardig als die van de wolf, die de schapen meldde dat hij vegetariër was geworden.

Ook zijn buitenlandse politieke doelstellingen: het vergroten van de Sovjetinvloed in West-Europa en de isolatie van de Verenigde Staten, zijn niet gewijzigd. Natuurlijk, de stijl is anders, maar dat verandert niets aan de inhoud; gefleem over 'ons gezamenlijke Europese huis', vermag alleen schapen gerust te stellen.

Maar wat was dan aanleiding een andere militaire doctrine aan te kondigen? Een verandering in de correlatie van krachten misschien? Dat lijkt me inderdaad een belangrijke reden. Er hebben zich in de wereld grote veranderingen voorgedaan. Laat ik er enkele noemen. Op het sociale vlak bijvoorbeeld, zijn de omstandigheden drastisch gewijzigd. Het Sovjetsocialisme heeft intern veel van zijn oorspronkelijke vitaliteit verloren. Het metaal van de gestaalde kaders vertoont corrosieverschijnselen, corruptie is een verschijnsel van alledag en de arbeiders zitten, als het even kan, bij de pakken neer, nemen de fles ter hand, of broeden op plannen hoe ze een deel van het 'gezamenlijke eigendom' in de wacht kunnen slepen. Ondanks investeringen, daalde de arbeidsproductiviteit en daarmee de groei van de economie.

Dit staatje geeft daarvan een goed overzicht.

Bruto Nationaal Produkt in Miljarden U.S. Dollars

	1960	1970	1980	1986
Verenigde Staten	509	990	2602	4200
Europese Gemeenschap	191	480	2765	3400
Japan	43	205	1040	1800
China	40	122	400	600
Sovjetunie	223	435	1050	1230

Chroesjtsjov mag dan in de jaren zestig hebben geloofd dat zijn land de Verenigde Staten binnen enkele decennia zou inhalen, in werkelijkheid is het anders gelopen. Vandaag de dag produceren 240 miljoen Amerikanen bijna 3,5 zoveel als de 280 miljoen Russen. En Japan, dat in de jaren zestig nog nauwelijks meetelde, heeft de Sovjetunie nu ver achter zich gelaten en dat met een bevolking die minder dan de helft bedraagt van de Sovjetrussische, namelijk 122 miljoen.

Maar ook op het politieke vlak is het tij gekeerd. De Verenigde Staten zijn assertiever geworden en bedrijven nu volgens Sovjetrussische deskundigen 'export van contra-revolutie'. Inderdaad heeft de 'Reagan Doctrine', die er op is gericht wereldwijd anti-communistische bewegingen te ondersteunen, de prijs van de export van de revolutie fors opgejaagd. Die prijs werd vermoedelijk in Afghanistan, Cambodja, Angola en mogelijk ook Nicaragua te hoog. Terug dus, onder de dekking van de rook van het 'nieuwe denken'.

En militair dan? Is de militaire macht van de Sovjetunie ook de laatste jaren niet toegenomen? Ja en nee. Er zijn wat divisies bijgekomen en ook is het aantal speciale eenheden toegenomen. Dat is een punt van zorg, maar we moeten ook niet overdrijven. De NAVO heeft ook niet stilgezeten. Die heeft de volgende initiatieven ontplooid:

Amerikaanse Initiatieven

- * Vermindering van de kwetsbaarheid van de Amerikaanse kernmacht onder meer op het gebied van de commandoering en door invoering van MX raketten en grote aantallen door schepen en vliegtuigen te vervoeren kruisvluchtwapens.
- * Invoering van een nieuwe 'Maritime Strategie' die voorziet in een agressiever optreden van de marine en is gebaseerd op een vloot van in totaal 600 schepen.
- * Invoering van de 'Reagan Doctrine', met een vergroot potentieel voor *Low-Intensity Warfare*.
- * Begin van toepassing van plannen als *Army 2000* en *Air Force 2000*.
- * SDI en *Emerging Technologies* onderzoeksprogramma's; en een
- * tijdelijk forse verhoging van het defensiebudget.

NAVO-Initiatieven

- * Invoering kruisvluchtwapens en Pershing II raketten.
- * Goedkeuring *Follow-On Forces Concept*.
- * Verbetering van de opvang van Amerikaanse versterkingen.
- * Verbetering van de operatieplannen voor het Eerste Franse Leger.
- * Verbetering van de territoriale verdediging.

- * Betere samenwerking op technologisch gebied, en een
- * tijdelijke verhoging van de defensiebudgetten.

Wie deze zaken in samenhang bekijkt, en dat doen Sovjet-deskundigen vaak meer dan wij, zal zien dat de door Breznev geformuleerde conventioneel gerichte offensieve militaire doctrine zijn glans heeft verloren. Anders gezegd, de kans dat het offensief zou mislukken wordt groot geacht. Geen slecht resultaat voor een verdediger.

Maar is dat nu een reden om een defensieve strategie te kiezen? Misschien, maar waarschijnlijk is dat niet. Het zou in ieder geval een breuk met het verleden betekenen en velen in het land ernstig verontrusten en daarbij heb ik zeker niet alleen het oog op de militairen. Bovendien, en daar staan de meesten niet bij stil, zou het niet geringe praktische problemen met zich meebrengen. Laat ik er een aantal noemen:

- * Allereerst zouden alle voorschriften moeten worden gewijzigd, zou de opleiding moeten worden herzien en zou op een andere organisatie moeten worden overgestapt. De staven moeten worden vergroot (reageren kost meer stafwerk dan ageren), er moeten meer verbindingsmiddelen worden ingevoerd op het lagere niveau en bovendien moet de logistieke ondersteuning grondig worden herzien.

- * Er zal ander materieel moeten worden ontworpen, beproefd en ingevoerd. De Sovjetrussische tank bijvoorbeeld, is volledig afgestemd op het aanvallend gevecht. De tank heeft weinig comfort en is zo ontworpen dat voertuig en bemanning 500 kilometer, enkele gevechtsdagen, meegaan. In de verdediging kun je zo niet opereren. Daar is het bovendien moeilijker een onderdeelaanvullingssysteem te hanteren.

Kortom, een omschakeling op een defensieve doctrine heeft nogal wat voeten in de aarde. Het duurt lang, ook al omdat het in een nieuw vijf-jarenplan moet worden ingepast. Het huidige loopt tot eind 1990, zodat er veel tijd vergaat voordat we er iets van kunnen zien. Is dat nu een bewijs dat dit niet zal gebeuren? Nee, zo'n bewijs is er niet, evenmin van het omgekeerde trouwens. Laten we daarom eens gaan kijken wat de theoretische opties zijn. Ik onderken er vier, te weten:

- * omschakeling op een defensieve doctrine gebaseerd op een *minimale nucleaire afschrikking*;
- * omschakeling op een defensieve doctrine gebaseerd op een *conventioneel defensief*;
- * omschakeling op een defensieve doctrine gebaseerd op een *combinatie van deze opties*;
- * *handhaving van een offensieve doctrine*, maar met een andere slagorde en opstelling van de troepen.

De eerste optie zou het voordeel hebben dat een groot deel van de conventionele strijdkrachten kan worden opgedoekt. Dit zou grote besparingen opleveren. Toch is het uiterst onwaarschijnlijk dat deze oplossing wordt gekozen. Het zou de status van de Sovjetunie als supermogendheid aantasten; die is immers vooral op conventionele militaire macht gebaseerd. Ertegen pleit ook dat Gorbatsjov, als een soort 'super Mient-Jan Faber', niet moe wordt te verklaren dat vóór het jaar 2000 de kernwapens de wereld uit moeten zijn. Op 15 januari 1986 heeft hij daartoe een gede-

tailleerd plan gelanceerd. In zijn boek zegt hij daarover:

„De verklaring van 15 januari luidde een nieuw beleid in. Wij wilden de voornaamste bedreiging voor de beschaving, die van kernwapens en kernexplosies, apart behandelen zonder de problematiek ten aanzien van het verbieden en verwijderen van chemische wapens en van een drastische verlaging van de conventionele bewapening over het hoofd te zien.”

Krasse taal, dat wel, maar hij is geen idealist. Hij zal ongetwijfeld beseffen dat, zelfs al zouden de Verenigde Staten, Engeland en Frankrijk hem ter wille willen zijn, wat uiterst onwaarschijnlijk is, hij tegen het jaar 2000 ook nog te maken heeft met andere kernwapenbezitters. China, India, Pakistan en Israël dringen zich hierbij op, maar het is geenszins uit te sluiten dat tegen die tijd de lijst nog wat langer geworden zal zijn. Bovendien is het van belang te beseffen dat de Sovjetunie in dit opzicht kwetsbaarder is dan de Verenigde Staten. Het ligt nu al binnen het bereik van een aantal potentiële kernwapenbezitters en gezien de proliferatie van raketten die valt waar te nemen, zal de dreiging er waarschijnlijk niet minder op worden.

Dat zet dan tevens een streep door de tweede optie, die van een uitsluitend conventioneel defensief. Blijven over de derde en vierde optie. Persoonlijk zie ik weinig verschil tussen beide opties, al zullen sommigen volhouden dat de vierde eigenlijk geen oplossing is, omdat dit zou inhouden dat Gorbatsjov liegt. Dat hoeft niet het geval te zijn. Hij is een politicus, die liegen niet; ze verstrekken hoogstens op een zorgvuldige wijze onvolledige informatie. Voor Gorbatsjov komt daar nog bij dat hij terecht kan wijzen op de politieke dimensie van de militaire doctrine. Die beoogt de 'verworvenheden van het socialisme te beschermen', zowel binnen het imperium zelf, alsook daarbuiten. Dat is een defensieve missie. Dat vonden ook Chroesjtsjov en Breznev, zelfs als daarbij wapengekletter onvermijdbaar was, zoals in 1956 in Hongarije bleek, in 1968 in Tsjecho-Slowakije opnieuw werd gedemonstreerd en later ook tot uiting kwam in Angola, Mozambique, de Hoorn van Afrika, de Volksrepubliek Jemen en natuurlijk Afghanistan. Gorbatsjov daarover:

„Elk van deze crises had zijn eigen specifieke kenmerken. Ze werden op verschillende manieren aangepakt. Maar het is een feit dat zich in geen van de socialistische naties een terugkeer naar de oude orde voordeed. Ik wil hier opmerken dat de moeilijkheden en complicaties in de ontwikkeling van de socialistische landen niet te wijten waren aan het socialisme, maar voornamelijk aan misrekeningen van de heersende partijen. En natuurlijk kan dit ten dele ook op het 'conto' van het Westen worden geschreven, door zijn voortdurende en koppige pogingen de ontwikkelingen van de socialistische staten te ondermijnen, en ze te doen struikelen.”

Dit politiek defensieve element van de doctrine zal dan ook wel gehandhaafd blijven. Dat geldt vermoedelijk ook voor een ander defensief kenmerk ervan, namelijk de plechtige verzekering dat de Sovjetunie niet als eerste zal aanvallen. Hierover zegt hij:

„Nooit, onder geen enkele omstandigheid, zal ons land militaire acties tegen West-Europa ondernemen, tenzij wij en

onze bondgenoten worden aangevallen door de NAVO! Ik herhaal: nooit!"

Ik heb al opgemerkt dat ik niet zoveel verschil zie tussen beide opties. Waar het op neer komt is de militaire strategie en de slagorde van de strijdkrachten. Naar mijn mening zal hij de aard en omvang van de strijdkrachten wel willen veranderen. Ik heb daar twee redenen voor. Ten eerste lijkt hij serieus van plan de Amerikaanse kernwapens in West-Europa door onderhandelingen zoveel mogelijk te elimineren. Dat is in ieder geval in het belang van zijn land. Ten tweede denk ik dat hij ook de niet-nucleaire bewapening wil verminderen, al was het maar om de defensie-industrie meer kinderwagens en dergelijke te laten produceren. Resteert dan ook de vraag: wat is nu eigenlijk een 'redelijk voldoende defensie'?

Een Redelijk Voldoende Defensie?

Die vraag wordt verschillend beantwoord. In het communiqué dat na de bijeenkomst van Politiek Consultatief Comité van het Warschaupakt op 29 mei 1987 werd uitgegeven, wordt een 'toereikende defensie' als volgt omschreven: een defensieve opstelling met een zodanige troepensterkte dat een aanval kan worden afgeslagen en een vernietigende tegenslag kan worden uitgevoerd. Dat zou inhouden dat er eigenlijk niet veel aan de militaire dimensie van de doctrine zou veranderen. Die zou offensief van aard blijven. Ook de sterkte zou ongeveer gelijk blijven, hoogstens zouden de troepen meer naar achteren worden opgesteld. Al is dit niet van belang ontbloot, dan zou het toch meer van politieke dan van militaire betekenis zijn. Bovendien is het sterk de vraag of van de NAVO geen tegenoffers zouden worden verlangd. Gorbatsjovs voorstel op de top in Moskou de troepensterkte aan beide zijden met 500.000 man te verminderen, zou hierop kunnen duiden. Ook het voorstel gedaan tijdens de vergadering van de regeringsleiders van de landen van Warschaupakt van 15 en 16 juli 1988, wijst in die richting. Dit voorstel hield in dat de Sovjetunie 72 toestellen uit Hongarije zou terugtrekken in ruil voor de terugtrekking van hetzelfde aantal *dual capable* F-16's uit Spanje (in plaats van de niet onomstreden verplaatsing ervan naar Italië). Ook het aanbod van 29 september 1988 Sovjet-russische troepen uit Hongarije terug te trekken als 'anderen' dit voorbeeld volgen, past in dit plaatje. Wat zegt hij er echter zelf van? Dit:

„In het Westen spreekt men van ongelijkheid en gebrek aan evenwicht. Dat is juist, er is sprake van ongelijke, asymmetrische verhoudingen voor sommige wapensystemen en strijdkrachten aan beide zijden van Europa; deze zijn veroorzaakt door historische, geografische en andere factoren. Wij zijn ervóór de ongelijkheid die op sommige gebieden bestaat op te heffen, echter niet door het opvoeren van de bewapening door degenen die achter liggen, maar door een vermindering aan de zijde van degenen die voor liggen.”

Wie dit leest, kan moeilijk de vraag onderdrukken: maar man, waarom doe je er dan niets aan, waarom volg je het voorbeeld van Chroesjtsjov niet? Wie mijn betoog heeft gevolgd, weet echter het antwoord al. Juist *daarom* niet, het zou zijn politieke ondergang betekenen. Gorbatsjov vervolgt echter zijn betoog met:

„Op dit terrein wachten veel specifieke vraagstukken op een oplossing: vermindering en uiteindelijke verwijdering van de tactische kernwapens, gekoppeld aan een drastische vermindering van de strijdkrachten en conventionele wapens; terugtrekking van aanvalswapens uit directe contactposities ten einde de mogelijkheid van een verrassingsaanval uit te sluiten; en een verandering in de hele samenstelling van de strijdkrachten, zodat deze uitsluitend een defensief karakter krijgen.”

Welke voorstellen kunnen we nu op grond van deze uitspraak verwachten? Zonder de pretentie te hebben volledig te zijn, zou het kunnen gaan om de volgende voorstellen, of varianten daarvan:

- * Een *no first-use* verklaring van de NAVO in ruil voor een plechtige verklaring van het Warschaupakt nooit als eerste aan te vallen.
- * Zones vrij van nucleaire wapens (150 km aan beide zijden van de grens).
- * Drastische reducties van *dual capable* vliegtuigen, of een gefaseerde terugtrekking daarvan via 'zones van uitdunning'.
- * Vermindering van divisies, met inachtneming van reductiefactoren.
- * Verbod op wapens met een grote dracht en grote precisie, zoals kruisvluchtwapens.
- * Het 'Jaruzelski Plan', een vermindering van troepen en offensieve wapens; eerst in een zone van 9 landen (Pol, DDR, Tsj, HonvFRG, BENELUX, DK), later van de Atlantische Oceaan tot de Oeral.
- * Een vermindering van vliegdekschepen.

Van belang lijkt me nog wat vermoedelijk niet aan de orde zal komen, althans niet van Sovjetkant. Dat zijn naar mijn mening allereerst drastische asymmetrische reducties van de zijde van het Warschaupakt. Bijvoorbeeld van ongeveer 5 op 1, zoals in een studie van de *RAND Corporation* noodzakelijk werd gevonden. Ook zal het niet gaan over wat Sovjetmilitairen de 'nieuwe revolutie in de krijgskunde' noemen. Een revolutie die even ingrijpend zal zijn als de grootscheepse invoering van kernwapens in de tijd van Chroesjtsjov. Waar gaat het hierbij om? Allereerst om:

* Een 'revolutie' in de toeneming van de doelopspringmogelijkheden, het afstandsgebied en de precisie van conventionele wapens door (vooral) de toepassing van de moderne micro-elektronica. Deze revolutie, die omstreeks het midden van de jaren negentig wordt verwacht, resulteert in wapens die volgens Maarschalk Achromejev de uitwerking van kernwapens dicht zal benaderen in: „afstand, destructief vermogen en uitwerking.” In de race om deze autonome 'verkenning/aanvalscapaciteit' lijkt het Westen een voorsprong te hebben.

* Daarnaast is er sprake van een andere 'revolutie', namelijk die, welke is gebaseerd op de toepassing in wapens van nieuwe doorbraken in de fysica. Het gaat hier niet alleen om lasers, atomaire deeltjeswapens, elektromagnetische lanceersystemen, maar ook om microgolfwapens die gebruik maken van niet-lineaire combinaties van radiogolven waarmee de neuronen van het menselijk zenuwstelsel in de war kunnen worden gebracht of vernietigd en elektronische apparatuur kan worden beschadigd of vernield. In

deze 'revolutie', die omstreeks de eeuwwisseling kan worden verwacht, heeft de Sovjetunie kennelijk een voor-sprong. Deze 'revolutie in de fysica' neutraliseert die in de elektronica.
Dit brengt mij aan het laatste onderdeel van mijn lezing, na-

melijk het slot. Hierbij wil ik de vraag stellen wat er in de nabije toekomst zal of moet gebeuren, of zoals mijn vader vroeger opmerkte: waar moet dat heen jongen? Mijn antwoord zal kort zijn: wie het weet, mag het zeggen; maar dan wel *na* de pauze.

Maak ook uw collega lid!

Aan de Ledenadministratie van de
Kon. Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap
Karel Doormanlaan 274
2283 BB RIJSWIJK

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap AANMELDING NIEUW LID

Ondergetekende meldt zich hiermee aan als lid.

Naam en voorletters:

Straat:

Postcode:

Plaatsnaam:

Actief dienend officier KL/KLu: Ja/Nee*

*) Doorhalen wat niet van toepassing is.

(plaats)

(datum) 19

(handtekening)

21. Aan welke activiteiten denkt u daarbij?

naar vr. 22

22. Wat vindt u van het idee om regionale studiegroepen in te stellen?

- goed idee naar vr. 23
 geen mening naar vr. 25
 niet doen naar vr. 25

23. Wilt u uw antwoord toelichten?

naar vr. 24

24. Zoudt u in dat geval een rol willen spelen, en zo ja in welke regio?

- ja regio: naar vr. 25 en 26
 neen naar vr. 25

25. Zoudt u als regionaal contactpersoon willen optreden?

- ja regio: naar vr. 26
 neen naar vr. 27

26. Als u vraag 24 en/of 25 met „ja“ heeft beantwoord wilt u dan uw naam en adres doorgeven aan de secretaris van de vereniging (tel.: 070-166899)?

27. Hebt u nog andere suggesties voor de vereniging?

Wij danken u voor het invullen van de enquête.